

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΔΙΑΘΡΗΣΚΕΙΑΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

ορθόδοξη
προσέγγιση
για μια θεολογία
των θρησκειών

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ, ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
«ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ»

5

**ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
ΓΙΑ ΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ**

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΑΘΡΗΣΚΕΙΑΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

Επιμέλεια Πέτρος Βασιλειάδης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ CEMES
Θεσσαλονίκη 2014

CENTER OF ECUMENICAL, MISSIOLOGICAL AND ENVIRONMENTAL STUDIES
“METROPOLITAN PANTELEIMON PAPAGEORGIU”

5

**ORTHODOX APPROACH
FOR A THEOLOGY OF RELIGIONS**

PROCEEDINGS OF INTERNATIONAL INTER-FAITH SYMPOSIUM

Edited by Petros Vassiliadis

CEMES PUBLICATIONS
Thessaloniki 2014

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Κέντρο Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου», σε συνεργασία με το τμήμα Θεολογίας του ΑΠΘ και την Θεολογική Σχολή του Τιμίου Σταυρού της Βοστώνης, διοργάνωσε στη Θεσσαλονίκη, στις 14 και 15 Ιουνίου του 2013, διεθνές επιστημονικό συμπόσιο με θέμα την δυνατότητα διατύπωσης μιας Ορθόδοξης «θεολογίας των θρησκειών».

Το τελικό συμπέρασμα αυτού συμποσίου ήταν ότι τόσο στην Αγία Γραφή όσο και στην Ορθόδοξη Πατερική παράδοση υπάρχουν στοιχεία που κατοχυρώνουν την θεώρηση των άλλων θρησκειών ως ανθρώπινων κατασκευών. Υπάρχουν, όμως, και μαρτυρίες, που ενώ αναγνωρίζουν τον Χριστό ως τον μοναδικό σωτήρα του κόσμου και την Εκκλησία του ως κιβωτό σωτηρίας, αναγνωρίζουν τη σωστική παρουσία του Θεού και πέραν των ορίων της Εκκλησίας. Από θεολογικής απόψεως, και κυρίως στα πλαίσια της Ορθόδοξης παράδοσης, είναι επιβεβλημένη η σύνθεση των δύο αυτών θέσεων, που αποτελούν εξ ίσου ουσιαστικά στοιχεία της χριστιανικής πίστεως. Για το λόγο αυτό η όποια Ορθόδοξη διατύπωση μιας θεολογίας των θρησκειών θα πρέπει να βασίζεται στην καθολικότητα της χριστιανικής παράδοσης και όχι σε επιλεκτικά στοιχεία που τις περισσότερες φορές αντανακλούν προσωπικές φοβίες και ιδεολογικές, συντηρητικές ή φιλελεύθερες, αντιλήψεις. Επομένως, θεωρήθηκε πως από την σκοπιά της Ορθόδοξης θεολογίας είναι δυνατή, εφικτή, αλλά και θεμιτή, μια «θεολογία των θρησκειών», η οποία όμως χρήζει περαιτέρω επιστημονικής θεολογικής διερεύνησης.

Το σύνολο των εισηγήσεων του επιστημονικού αυτού συμποσίου δημοσιεύτηκε σε δύο συνέχειες στο επιστημονικό περιοδικό της Εκκλησίας της Ελλάδος «Θεολογία» (τόμος 84, τεύχη 2 και 4, του 2013), προς την διεύθυνση του οποίου εκφράζουμε τις θερμές ευχαριστίες μας. Στην παρούσα έκδοση, εκτός των εισαγωγικών προσφωνήσεων και των τελικών ανακοινωθέντων, όλες οι εισηγήσεις διατηρούν παράλληλα και την αρχική σελιδοποίηση του περιοδικού «Θεολογία». Οι περισσότερες εισηγήσεις δημοσιεύτηκαν στο δεύτερο (2) τεύχος, εκτός εκείνων των κ. Δημητριάδη, Κεραμιδά, Κεχαγιά, Κυριακίδη και Μυγδάλη, οι οποίες δημοσιεύτηκαν στο τέταρτο (4) τεύχος.

Ο παρών τόμος φέρει τον αριθμόν 5 των εκδόσεων του Κέντρου Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου» (οι 4 πρώτοι τόμοι περιλαμβάνουν τα ήδη εκδοθέντα και ανέκδοτα έργα του αιδιμού Μητροπολίτη), και υποβάλλονται στην Αγία κατά Ανατολάς Ορθόδοξη Εκκλησία και το θεολογικό δυναμικό της. Ως το πρώτο, όμως, δείγμα της δραστηριότητας του Κέντρου αφιερώνεται ταπεινώς ως ο-φειλόμενο χρέος στην Α. Θ. Παναγιότητα τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο, εις τον οποίον άλλωστε, κατόπιν αποφάσεως του Δ.Σ., επιδόθηκε ως ελάχιστο δείγμα ευγνωμοσύνης για τη μεγάλη τιμή να εγκαινιάσει αυτοπροσώπως τις εγκαταστάσεις του Κέντρου στους χώρους της Ι. Μ. Αγίας Θεοδώρας Θεσσαλονίκης την 24^η Οκτωβρίου 2013, κατά την διάρκεια της ποιμαντορικής επισκέψεώς του σε μητροπόλεις του ευρύτερου πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης.

Πάσχα 2014

Πέτρος Βασιλειάδης
Ομότιμος Καθηγητής του ΑΠΘ
Πρόεδρος του Δ. Σ. του Κέντρου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

(σελ. 5)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(σελ. 7)

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΕΙΣ

του Κοσμήτορα της Θεολογικής Σχολής του Τιμίου Σταυρού
της Βοστώνης

π. Θ. Φιτζέραλντ

(σελ. 13)

του Προέδρου του Τμήματος Θεολογίας του ΑΠΘ

κ. Χ. Σταμούλη

(σελ. 15)

του Γ. Γραμματέα του CEMES

κ. Δ. Νικηφόρου

(σελ. 17)

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝΤΑ

Communiqué at the end of the symposium

“Orthodox Approach for a Theology of Religions”

(σελ. 21)

Ανακοινωθέν επί τη λήξει του διεθνούς διαθρησκειακού συμποσίου

«Ορθόδοξη Προσέγγιση για μια Θεολογία των Θρησκειών»

(σελ. 25)

ΜΕΛΕΤΕΣ

Διαθρησκευτικός διάλογος και θεολογία των θρησκειών

Π. Βασιλειάδης

(σελ. 31)

Η θεολογία του σπερματικού λόγου και η σημασία της
για τους θεολογικούς και διαθρησκευτικούς διαλόγους

Γ. Μαρτζέλος

(σελ. 43)

Ο διαθρησκευτικός διάλογος και η παγκόσμια σωτηρία

Π. Ε. Κλάψης

(σελ. 55)

Οι διαθήκες της Παλαιάς Διαθήκης:

Ανιχνεύσεις για μία θεολογία των θρησκειών

Α.-Ε. Κεχαγιάς

(σελ. 79)

Η περί αφέσεως και ιωβηλαιίου διδασκαλία της Κ.Δ.
ως βιβλικό θεμέλιο για μια θεολογία των θρησκειών

Μ. Γκουτζιούδης

(σελ. 108)

Καινοδιαθηκικές μαρτυρίες για μια θεολογία των θρησκειών

Π. Δ. Βασιλειάδης

(σελ. 128)

Προς έναν διάλογο των θρησκειών.

Η μαρτυρία της πατερικής παράδοσης: Εισαγωγικό σχεδιασμά

Στ. Χαραλαμπίδης

(σελ. 136)

Διαθρησκειακές προσεγγίσεις:
Από τον πατριάρχη Αθηνάγορα Α΄ ως τον Βαρθολομαίο Α΄
π. Ι. Κεφαλούρος
(σελ. 155)

Η Ορθόδοξη συμβολή στη θεμελίωση του θεμιτού του
διαθρησκειακού διαλόγου στην παγκόσμια ιεραποστολή
Ν. Δημητριάδης
(σελ. 167)

Paul Knitter: Με τη θεολογία της απελευθέρωσης
στο διαθρησκειακό διάλογο
επίσκ. Κύριλλος Κατερέλος
(σελ. 174)

Διαθρησκειακός διάλογος και θεολογία των θρησκειών.
Το παράδειγμα της ρωμαιοκαθολικής θεολογίας
Δ. Κεραμιδάς
(σελ. 209)

Κοινωνικές και οικονομικές παράμετροι
του διαθρησκειακού διαλόγου
Στ. Τσομπανίδης
(σελ. 263)

Για μια θεολογία των θρησκειών. Γεννάδιος Σχολάριος
και ο συμφιλιωτικός του λόγος με το Ισλάμ
Α. Ζιάκα
(σελ. 291)

Πολιτική και διαθρησκειακός διάλογος.
Το παράδειγμα της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Ορθοδοξίας
Κ. Μυγδάλης
(σελ. 307)

Πολιτικοί ανταγωνισμοί και αντιπαραθέσεις
στην καθολική ιεραποστολή στην Οθωμανική αυτοκρατορία
Θ. Κυριακίδης
(σελ. 319)

TABLE OF CONTENTS
(σελ. 337)